

LBRIS

We know
books

© Editura EIKON
București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al
Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN: 978-606-49-0672-4

DTP: Valerian Susan

Editor: Valentin Ajder

Florin ARDELEAN

POVESTIRI DE DUMINICĂ

Ediția a II-a, definitivă

E I K O N

București, 2022

CUPRINS

Trăirile reversibile ale copilăriei	5
POVESTE A HANȚULUI	23
SĂU	41
O POVESTE CU ȚIGANI	57
DUMINICA ȘI MOARTEA	73
TENTATIVĂ DE OMOR	87
ÎN GRĂDINA JIDOVILOR	105
BĂTAIA	121
O POVESTE TRISTĂ	138
GHEMOTOCUL ȘI TULBURAREA	155
CRUZIMI	173
FRAGMENTE (I)	190
FRAGMENTE (II)	212
FRAGMENTE (III)	232
LA CRIȘ	253
URMA	272

POVESTEA HANȚULUI

Mai toate cele ce urmează a fi povestite s-au petrecut cu mult – dar nu cu *foarte, foarte* mult – înainte ca în sat să fi venit primul autobuz IRTA și de-a fi fost băgat curentul. Electrificarea s-a întâmplat prin '67, primăvara, folosindu-se arbori aduși din pădurea satului (cel puțin așa presupun și așa ar fi rezonabil să se fi întâmplat), pe fiecare stradă, la distanță de 30, până la 35 de metri unii de alții. Fiecare gospodar care s-a nimerit să aibă unul în dreptul curții sale a avut datoria să-l descojească. Lucru ce, de altfel, s-a și petrecut. Dar ceea ce mi-a rămas în minte ca fiind verosimil e diferența de percepție între înfățișarea strâmbă a trunchiului, de gorun sau de cer, așa cum zăcea el la marginea uliței, și proiecția lui verticală, surprinzător de dreaptă, de parcă în timpul înălțării spre zenit o forță investită cu haruri ascunse ar fi intervenit pentru a îndulci mult curburile și nenumăratele cioturi. Eu însumi am luat toporul și am cioplit scoarța unui astfel de gorun, drept pentru care mă pot lăuda că am făcut ce mi-a stat în putințe în chestia electrificării.

În sat nu venise *încă*, după cum spuneam, nici autobuzul, nici curentul. Dar duminică de duminică, într-o casă aproape în ruină ce adăpostise cândva – un *cândva* ce nici nu-mi intră în memorie, pentru că timpul meu e după – o fierărie aveau loc, de după-amiaza până seara, cu mult după coborârea ciurdei de vaci de pe deal, hora. Cânta la vioară Dulanu. Era acompaniat mai tot timpul de

Gusti, la contrabas, căreia noi îi ziceam *bandă*, și de Gulea, la tobă. Începea să-i calce binișor pe urme Sanyi, un țigan din Roit, pripășit în sat, cu mare talent de violonist. Se zicea că omorâse un alt țigan, apoi fugise la noi, sfârșindu-și pripasul. El ne-a lipit casa din *văioaje*, adică a tencuit-o cu noroi amestecat cu pleavă, să tot fi fost prin '63. După o ucenicie de un an, cânta mai bine ca Dulanu.

Se dansa până la epuizare, pe melodii populare ce durau cel puțin 10 minute (predominau polcile), provocând transpirația abundentă a perechilor și Țopăiala sacadată a celor de pe margini, ce franjurau într-un semicerc odaia fără tencuială și tavan. Cred că Sanyi îi luase deja locul maestrului său, Dulanu, și cânta duminică de duminică, cât era vara de lungă. Eu alergam printre fetele ce nu aveau norocul să fie invitate la joc, după care urcam pe pervazul ferestrelor care nu mai avea demult geamuri sau cercevele și mă uitam minute sau chiar ore în șir spre Drumul cel Mare, ce venea de departe, de foarte departe, chiar din necunoscut, printre câmpurile ce se pierdeau în pâcla orizontului. O dată, poate de două ori, am văzut ceea ce jinduiam în răstimpuri atât de lungi – o mașină, de fapt un camion ce înainta spre sat, lăsând în urmă un nor de praf. Ba, într-o duminică cu totul spectaculoasă, un alt copil cocoțat pe grinzile podului a văzut prin acoperișul cu țigle sparte venind pe Drumul cel Mare un Om verde. Îmi era ciudă că mie-mi scăpase.

— Vine soldatul!, a țipat triumfal, gătit de emoție, cu ochii cât cepele și cu mâna întinsă spre depărtările de dincolo de pârau.

Și hora s-a oprit. Sanyi a ieșit din *căuăcie*, o dată cu toți flăcăii și fetele, pentru a-l întâmpina pe cel care stârnise atâta interes, chiar pe pod. Cineva a fugit și i-a anunțat părinții. Era spre crepuscul. Duminica se târa, liniștită,

spre seara molcomă, căldura începea să se ostoiască, dinspre pădure cobora un aer răcoros, atât de plăcut în luna lui august. Viile răspândeau prima adiere a strugurilor ce căutau să se coacă.

Venirea câte unui soldat în permisie era, neîndoielnic, evenimentul capital, acel fapt suficient de rar capabil să scoată din amorțire interesul tuturor. De fapt, întreg satul răsfirat pe colină privea cu nesaț spre drumul cel mare, doar-doar s-o ivi careva dintre cei plecați în cine știe ce colț de țară. Nu mai spun ce senzație a provocat într-o vară sosirea unei imense coloane de mașini militare, pentru o aplicație ce a durat câteva săptămâni. A fost nemaipomenit! M-am jucat cât am vrut cu pistoalele-mitralieră ale soldaților prietenoși, interesați numaidecât dacă aveam sau nu surori. De câte ori n-am mâncat macaroane cu brânză din gamelele și farfuriile de aluminiu, ori nu m-am încins cu centura... Ba am ținut în mâini, nu o dată, ci în mai multe ocazii, grenade adevărate. Soldații mâncau în neștire prune, pe care le aduceam noi, băieții de 7-10 ani, cu băștile, ori le luau ei direct, de prin ogrăzi; seara, coborau în sat, la magazin, de unde se aprovizionau cu cantități mari de biscuiți, dar și cu sticle de toate felurile. După ce aplicația s-a terminat, au rămas destule gropi prin pădure și pe dealuri, trei fete gravide și-o nevastă schilodită de bărbat. Orice război, chiar și când e simulat, își are victimele sale. Ce vară!

Dar nu despre toate acestea m-am îndemnat să vă spun, doar că sunt mereu tentat de savoarea amintirilor. Ceea ce urmează să aflați, motivul pentru care mă ostenesc aici, are drept imbold subiectul unei întâmplări cu adevărat uluitoare. Prin senzaționalul ei, povestea ce abia urmează să fie depănată întrece cu mult spectacolul provocat de venirea soldaților în permisie și care, de cum reveneau acolo

de unde plecașeră doar cu câteva luni în urmă, vorbeau *domnește* și se comportau ciudat, prețios și solemn, ca prin părțile unei alte lumi sau ca și când ar fi izbutit să ajungă acasă dintr-un prizonierat de cel puțin 30 de ani. Până și aplicația militară a fost un vax față de cele ce vor fi spuse numaidecât. Istorisirea, vă asigur, e ruptă chiar din adevăr, petrecându-se întocmai așa cum o voi descrie, câtă vreme memoria mea de copil, nealterată încă de buchiile școlilor de mai târziu, a înregistrat cu uimitoare fidelitate totul, ca într-un film minunat, capabil să te fascineze atât de mult încât să te absoarbă în lumea lui. Mi-e ciudă doar că s-ar putea să nu mă credeți. O poveste nu e mai mult decât o înșiruire meșteră de miracole. Dar aici, în cele ce vor fi descrise, este doar miracolul unui fapt consumat aieva. Apoi, nici nu este atât de important să-mi dați sau nu crezare, din moment ce totul nu e decât o secvență a unui trecut insignifiant, de rangul unui fapt divers, depozitată ca o comoară de neprețuit în ungherele minții mele de copil, în care mitologiile aveau cel puțin tot atâta consistență și importanță ca realitatea însăși. Ba chiar mai multă.

Trebuie să fi fost primăvara, ori poate chiar începutul dacă nu mijlocul verii. O duminică însorită, calmă, senină, netulburată de nici un zgomot (de altfel, primul claxon de mașină l-am auzit mult timp după cele petrecute și povestite aici). Fluturi albi (imaginea aceasta a fluturilor albi mă determină să cred că era, totuși, primăvara, deoarece prin luna mai roiuri de fluturi albi planau prin livezi, grădini și curți, printre pomii care își scuturau florile sau prin preajma tufelor de liliac), fluturi albi, deci, tot felul de găze, la fel ca oamenii, se bucurau de un timp ca laptele, încântător, mirobolant, răspândind peste întregul sat o vrajă blândă. Casa noastră era chiar pe coama unui deal ce urca înspre vii.

Undeva spre mieznoapte era pădurea – întunecată, imensă, misterioasă. Într-o iarnă, mama m-a luat în brațe și a ieșit cu mine în curte, arătându-mi liziera pădurii, peste vale, nu mai departe de 200 de metri. Întunericul nopții era pătruns de lumina lunii reflectată de albul zăpezii. Mi-a fost lesne să disting haita de lupi ce cobora înspre colibele ȝiganilor. L-am auzit *ceunând* prelung și i-am mărturisit mamei că le văd și ochii sclipitori. Ea a râs și a zis că văd, pesemne, stelele atârinate peste orizontul întunecat al codrilor. Spre miezăzi – față de casa noastră care este reper pentru această descriere – cobora dealul spre ulița principală a satului, pe laturile căreia se înșirau casele, fie cu grădinile urcând spre coama colinei, fie, dimpotrivă, coborând spre firul mlăștinos al pârâului sau spre grajdurile CAP-ului. Spre apus, mare, maiestos, golaș, de un verde vesel primăvara, dar pârjolit vara, deoarece se afla în feția soarelui, colindat zilnic de ciurzile de vaci, bivoli și turme de oi, sta ca un paznic al satului dealul Balașcău. Cu mândrie aveam să constat, mult mai târziu, că silueta lui se distingea clar, față de toate formele de relief de prin jur, chiar și din trenul ce străbătea pe la mijloc valea cea mare a Crișului Repede, lată de cinci-șase kilometri. La est, ca o șopârlă cu mai multe picioare arcuite, sta lipit de pământ satul însuși, cu case văruite în alb, umplând până în cețurile de departe ochiul privitorului.

De bună-seamă, deși nu-mi aduc bine aminte – de fapt, nu-mi aduc nici limpede, dar nici vag – trebuie că băteau deja clopotele bisericii, vestind că slujba e pe terminate și că va începe în scurtă vreme distribuitul prescurii. Pe cer, repet, nici un nor, nici un avion, doar vibrații de îngeri. Mă jucam în fața casei: poate cu niște pietre, poate ciopleam cu briceagul nuiaua unui corn adus de bunica, din pădure. La fel de adevărat ar putea fi faptul că, de fapt, nu mă jucam

în fața casei, ci alergam de-a lungul uliței, pe trotineta mea, cumpărată de mama pe când aveam patru sau cinci ani, având pe cap o pălărie verde, cu care mă făleam.

La drept vorbind, nici nu știu ce făceam în acea duminică extraordinară, nici să mă omori. Oricât m-aș chinui nu-mi amintesc ceva, nu aud decât acea voce tânără, de femeie, care țipa cu un timbru tremurat:

— S-a aprins pălınca în Hanțu! Mărie, Mărie – mă auzi? S-a aprins, tu, pălınca în Hanțu!

— Care Hanțu?, se auzi o altă voce dintr-o curte ori poate din susul uliței.

— Cum, tu, care Hanțu? Hanțu Șchiopului, că io nu cunosc un alt Hanțu¹...

Nu știu cum a decurs dialogul mai departe. Am zbughit-o. Nu aveam habar de ceea ce se întâmplase. Simțeam, însă, că puteam fi martorul a ceva fabulos, care merita neapărat a fi văzut. Simțeam că tocmai se petrecea ceva cu mult mai important decât mărșăluirea pe Drumul cel Mare a unui batalion de soldați în permisie. Nici măcar o aplicație cu un întreg corp de armată, susținut de blindate și baterii de artilerie, bine ascunse în cazemate, camuflate cu crengi de salcâm și fâșii de glie înierbată, care să fi transformat întregul sat și împrejurimile în teatru de război, ei bine, nici măcar o astfel de eventualitate n-ar fi putut stârni în mine un interes similar celui provocat de aprinderea pălincii în Hanțu. Trebuia neapărat să văd grozăvia, ceea ce părea de neimaginat.

Eram deja pe strada ce ducea spre crâșmă (de fapt, nu mai era crâșmă, ci magazin sătesc. Crâșma fusese

¹ *Hanțu este un hoit, un leș ori poate doar un os dintr-un stârv găsit cine știe prin ce mărăcinii sau pe câmp și luat în dinți de câinii boinari și flămânzi. Umbla vorba – „Ți-ai găsit hanțu”, asta însemnând că ai căutat mult pentru a te alege cu mai nimic sau ai umblat după lucruri fără nici o trebuință.*

proprietatea, până în primăvara anului 1944, a două familii de evrei. Statul a naționalizat o parte din ea așa că, nu cu mult în urmă, doi meșteri făcuseră o vitrină mare, protejată de un grilaj din fier forjat). Casa lui Hanțu nu era prea departe de-a noastră. Din bârne împletite și pământ spoit cu var, era una dintre puținele din sat acoperită cu papură. Pe gardul făcut din scânduri late stătea scris cu litere mari și albe, puțin scorjite de soare și ploii: VREM PACE! Cred că au fost primele cuvinte scrise căroră le-am deslușit înțelesul imediat. Nu puține garduri aveau o astfel de inscripție, până târziu, când am apucat să merg la școală, iar gardurile de scânduri au fost înlocuite cu altele din cărămizi sau plăci de beton.

În fața casei Hanțului, dar și-n curte, erau foarte multe muieri și fete ce tocmai veniseră de la biserică. Altele încă nu ajunseseră, dar se grăbeau, zorite, e limpede, de zvonul cel teribil. În scurtă vreme, casa cea scundă părea asediată de o armată de vivandiere. Mai toate erau îmbrăcate în fuste plisate, maronii ori albastre-bleomarin, bluze albe ori negre, sandale lăcuite și baticuri înflorate. Mama Hanțului, Saveta, o femeie mică, negricioasă, îmbătrânită înainte de vreme, pe care o puteai identifica de departe după mersul legănat, cu mișcări sacadate, se văicărea, ținută fiind de mai multe femei ce nu izbuteau, totuși, s-o îmbuneze:

— Feciorul meu, moare feciorul meu! Tulai, Doamne, fă ceva și scapă-mi-l...

Dau să intru în curte. Mă strigă cineva. Întorc capul, fără a mă opri – era mama, ce tocmai ajunsesese. Nu eram prea încântat, pentru că riscam să-mi pierd imediat autonomia de mișcare, așa că am alergat spre intrarea în pridvor. Un câine lătra într-o curte vecină, iar două găini cotcodăceau cu emfază, după ce reușiseră ouatul. Sora Hanțului, o fetiță blondă, bucălată, plângea scheunând

încet, aproape imperceptibil, lângă pârliazul ce da înspre grădină. Sunt chiar în ușa. Nu deslușesc prea bine ce e înăuntru din cauza semiîntunericului și-a ochilor mei, încă plini cu lumina de-afară. Identific, totuși, câteva siluete. Dau să mai fac un pas. Cineva mă apucă de umăr și mă trage îndărăt. Sunt nenorocit! Pesemne, mama îmi prinsese urma. Întorc capul și mă răsucesc – sunt salvat! Nu e ea, ci Sanda, o fată, dar la oraș s-ar spune că e deja domnișoară, din moment ce merge duminica la horă, joacă dans din dans, cum nu multe altele apucă și, ceea ce e absolut sigur, poartă și chilot. Știu sigur asta, anume faptul că poartă chilot, semn că e de-acuma mare, gata de măritat, dintr-o întâmplare ce se consumase cu cel mult trei săptămâni înaintea acelei duminici de neuitat. Am auzit-o pe mama vorbindu-i în șoaptă bunicii. Ele credeau că mă joc. M-am furișat cu multă dibăcie și infinită precauție în spatele lor, după stiva de lemne, auzind totul. Ce se petrecuse, de fapt?

Sanda, care ne era aproape vecină (stătea cu cinci case mai sus, înspre dealul cu vii), a ieșit la poartă, după ce soarele asfințise demult, căutată fiind de Rițu, un șofer neînsurat, mic și iute, cu fața ciupită de vărsat și bun bătaș. S-au atins puțin, poate că el a tras-o la pieptului lui și a sărutat-o scurt, atingându-i cu o palmă buclile, apoi au urcat dealul, spre cimitirul cel vechi. O seară frumoasă, de început de mai. Prin pomii proaspăt înfrunziți cântau deja păsările. Luna abia de răsărise. Satul nu se mai vedea, ci doar buza pădurii, undeva înspre orizontul întunecat. El o ținea de mână, apoi i-a cerut să se așeze. Fără nici o invitație, Sanda și-a scos chiloții. Răceala ierbii o înfiora, excitându-i coapsele albe, palmele și antebrațele. Un lătrat stins de câine urca panta, o dată cu tăcerea prudentă a nopții.

— Hai, zise el.

Ea nu știa de înțelegerea dintre Rițu și Nuțu. Nuțu era și el șofer, nu însă și bătaș. Înalt, mătăhălos chiar, cu o vorbă molcomă, căuta mereu un anume profit din fiecare gest. Poate de aceea tocmai acum manevrase astfel încât să și atingă un astfel de scop: aștepta la nici zece metri distanță, ghemuit îndărătul gardului de spini și păducel. Privea și asculta, excitat peste orice închipuire, chiar cu mult înainte de-a sesiza cele două siluete culcate, pofticioase pentru dragoste.

Rițu se aruncă peste fată. Ea îl primi docilă, gata să-i dăruiască ceea ce avea cel mai potrivit și mai jinduit de către mai toți feciorii satului. Își desfăcu picioarele și-l simți pe tânăr pregătit să i se proptească în pânțec. Rițu nu le avea cu giugiulele sau cu grija umectatului îndeajuns.

Gemeau amândoi, amețiți de plăcere, sacadat și aproape sfâșietor pentru urechile lui Nuțu, ea cu unghiile în omoplații lui Rițu, el mototolindu-i țâțele mici, elastice, consistente, sidefate, ce se vedeau atât de bine în noaptea surprinsă de insistența lunii. Apoi cuprinse spatele motov al Sandei și fesele ce tresăltau vioaie, ca și când firele de iarbă strivite le-ar fi electrocutat, mai degrabă pișcându-le precum deseale mușcături de purice. Cu mâna dreaptă o întoarce pe un șold și simți astfel și el răcoarea agresivă, îmbietoare dar și ascuțită a pământului, cu partea stângă a trupului înfierbântat, străfulgerându-l până dincolo de coaste. Gâfâia ca după o fugă prelungită din fața unui taur infuriat. Mai stăvili un pic ofensiva, dar nu pentru a o menaja, ci numai și numai pentru a mai prelungi, fie și doar câteva secunde, împreunarea. Sanda nu avu timp să se plângă. Imediat se puse și mai stăruitor pe treabă, poate pentru că era jenat de posibilitatea ca fetei să-i treacă, să-i dispară plăcerea. O ațâță, așadar, și mai tare, mângâind cu asprime punctul cel mai sensibil al Sandei, așezat

parcă pentru a străjui promontoriul sufocat de părul creț și cafeniu, sub care se desfășura despicătura cărnoasă în care-i intrase de tot bărbăția. Ea țipa acum, mușcându-l de gât, sub urechea stângă. Și iar o răsturnă pe spate, își propti ambele palme în pășunea tare și-și accelerează mișcările într-un crescendo brutal, care aproape că-l făcu să leșine de plăcere. După câteva secunde, țipătul ei scăpat ca o nerușinare grațioasă se transformă într-un gângurit suav, de pitulice somnolentă. El mai icni de câteva ori, apoi alunecă alături, în iarbă, complet inert. Se simțea sfârșit, indiferent la femeia tânără ce-i căuta cu degetele firele de pe piept. După nici un minut, Sanda a dat să se ridice, în mod cert și pentru că îi era frig la bucle pe care și le simțea transpirate și reci. Atunci, flăcăul a fluierat scurt.

Câinii lătrau în satul din vale, stelele străluceau pe cerul adânc. Sanda se șterse cu rochia pe pântec. Îndată, din întineric, s-a ivit Nuțu. Puțin încurcat a zis:

— Sară bună.

Sanda a tăcut, sărind doi pași în spate, după Rițu ce se ridică în fund, cu mâna stângă proptită în iarbă. Spre deosebire de fată, nu simți spaima și nici rușinea imensă de-a fi fost descoperiți. Dimpotrivă, se ridică în picioare și vorbi cu o voce domoală, calmă, egală:

— Hai, Sandă. Nu fi proastă. Lasă-l și pe el, că ne-a văzut și spune la tot satul...

— Nu. Nu, nu mă lăsa Rițule, nu mă lăsa..., îngăima fata printre sughiturile plânsului ce-o podidi imediat ce realizează situația în care se afla.

— Hai, Sanducă, nu ți-am spus să-l lași și pe el numai o dată? Nu pățești nimic! Hai..., insistă Rițu ducându-se la Sanda și încercând să o ia pe după umeri.

Încurcat, Nuțu își aprinse o țigară. Rițu îi spuse Sandei ceva la ureche, dar fata continua să refuze, îndârjită,

umilită chiar de ceea ce își dădea seama că i s-a pus la cale. Enervat, Rițu înjură de dumnezei și-i ceru să-i dea ascultare. Apoi o amenință:

— Dacă nu-l lași, te bat, te dezbrac și te trimit acasă în pielea goală, curvă ce ești! Nu pățești nimic dacă îl lași și pe el. Nu să strică nimica-n tine...

În sfârșit, fata se îmbună – dar o durea sufletul și-și simțea genunchii moi, epileptici. Mulțumit, în sfârșit, Rițu se îndepărtă spre gardul de spini. Fata se întinse iarăși pe iarbă, așteptându-l pe Nuțu ce tocmai se dezbrăcina. În sat, câinii lătrau; pe cer, stele cu nemiluita. Nuțu aruncă țigara.

Ce s-a întâmplat apoi nu este foarte clar. Nu se știe cu certitudine dacă Nuțu a apucat sau nu să-și ostoiască poftele atât de îndelung ațâțate. Varianta cea mai credibilă pretinde că, la un moment dat, el a început să gâfâie, după care într-o clipită Sanda l-a răsturnat cât colo, și-a țâșnit spre pâlcul de salcâmi înfloriți, cu un parfum ce te năucea. I-au trebuit câteva clipe pentru a se dezmetici. Bănuind că e ceva în neregulă, Rițu a ridicat capul dintre boscheții gardului.

— Mă Rițule, mă... Unde-i, mă? Mi-o zburat din pulă!

— Cine, bă?

— Cum cine! Mai întrebi? Sănduca, că doar nu mă-ta. Rițu se apropie, râzând. Celălalt, furios, înjura.

— Ce să-ți fac, Nuțule? Dacă știam că ești mulă ți-aș fi ținut-o eu de picioare...

Nici urmă de Sanda. Parcă o înghițise noaptea.

Cătrănit, Nuțu s-a așezat în iarbă. Atunci a văzut ceva alb, în dreapta lui. Erau chiloții fetei. Au urzit, pe loc, amândoi, dar mai cu seamă Rițu, un plan diabolic: drept răzbunare pentru fuga fetei, urmau să-i pună chiloții în vârful unui par, pe drumul ce cobora înspre școală. Firește, chiar a doua zi au spus unei nane rele de gură ai cui sunt. Imediat a vuit satul!